

AUGUSZTUS 20. 1880-BAN

FABÓ EDIT – BACHER-TULI ANDREA

KIVONAT: Az 1880-as év augusztus 20-a megünneplésének körülményei eltértek a korábbiaktól. Az egyik ilyen legjelentősebb tényező volt az, hogy az államalapító augusztus 20-i évfordulóját megelőzte Ferenc József augusztus 18-ra eső 50. születésnapja. Az uralkodói születésnap egyébként is állami ünnep volt, s ilyenkor egy szűkebb, arisztokratikus, protokolláris – a nyilvánosságtól elkülönített – körben zajlottak a köszöntések. A jubileumi alkalom azonban látványosabb gesztusokat kívánt, ezért a korabeli sajtó – pártállástól függetlenül – az egykor az 1848–1849-es forradalmat és szabadságharcot kegyetlenül megtorló királyban ezúttal az alkotmányos rend örét méltatta. Mindemellett e nyár végi időszakban egyre szélesebb figyelem övezte a lóversenyzés témakörét, és ez már jelezte, hogy az augusztus 20-i rendezvények részévé fog válni.

A *Pesti Napló* közéletességének megfelelően mindkét jeles napot vezércikkben üdvözölte, valamint Ausztria és Magyarország elválaszthatatlanságának szükségességét hangsúlyozta. A *Hon* szokásához híven idejekorán tájékoztatta olvasóit a várható eseményekről, és részletesen beszámolt a nemzeti ünnepekről, azonban a Szent István-nap elmúltával alig tért vissza az eseményekre. Az ellenzéki *Egyetértés*ben csak az uralkodó születésnapját követő napon jelent meg vezércikk az uralkodót éltetve, ám kormánykritikus hangneme mellett az alkotmányosságra és a függetlenségre helyezte a hangsúlyt. Az irodalmi újságok közül a *Fővárosi Lapok* az ünnepi tudósításokat és az ahhoz kapcsolódó kulturális híreket nemzeti értékeket tartalmazó írásokkal fűszerezte, és a két jeles napot egymással párhuzamosan tárgyalta. A *Vasárnapi Ujság* viszont alig szentelt figyelmet az államalapítás ünnepének, míg az uralkodó születésnapjával terjedelmesebben foglalkozott. A kulturális sajtó az ünnepekhez kapcsolódó ismeretek, tények és történetek bemutatásával nemcsak olvasói látókörét szélesítette, de egyúttal megteremtette a nemzeti ünneppel való azonosulás érzelmi hátterét is.

A méltatásokban és megemlékezésekben voltak egymást átfedő gondolatok, s bár látszólag összekapcsolódott a két esemény, valójában azonban csak érintkeztek egymással. Mindkét évfordulónak megvolt a saját rítusa, és nem homályosították el egymás jelentőségét.

KULCSSZAVAK: Ferenc József, születésnap, alkotmányos rend, Szent István-ünnepség, különböző ünneplés, lóverseny

Az 1880-as esztendő nyár végi eseményeiről szóló hírek között már csak elvétve fordult elő az előző év margitszigeti Arrogante-ünnepsége, melyet a szerencsétlenül járt francia hadihajó áldozatainak családtagjai megsegítésére rendeztek, viszonzásul a szegedi árvízkatasztrófa után Franciaországból érkező adományokért. A Szent István-naphoz kötődően a sajtó augusztusi számai 1880-ban elsődlegesen nem csupán Szent István emlékével foglalkoztak, mivel egyéb országos események is közérdeklődésre tarthattak számot. De természetesen időben értesítették a nagyközönséget a mérsékelt menetdíjszabású Szent István-napi vonatjáratokról, tudósítottak a szertartásról, a hitszónoklatról, a körmenetről, valamint a vendégeknek szánt látványosságokról és multságokról.

A nyár közéletének napi történéseiben nem merültek fel izgalmas kérdések, azonban elérkezett egy megkerülhetetlen évforduló, ugyanis a magyar király, I. Ferenc József²⁰⁵ augusztus 18-án töltötte be 50. életévét. Ugyancsak tízéves jubileuma volt az 1870-ben a fővárosból útjára indított országos „dalárünnepnek”, amelyet minden évben más vidéki nagyváros látott vendégül, és ezért az 1880. évi kolozsvári találkozó kiemelt figyelmet kapott. Hasonló érdeklődés övezte a nagy tanítógyűlést vagy a tűzoltók pozsonyi összejövetelét. Az újonnan középpontba kerülő témák mellett kissé háttérbe szorult a Szent István-ünnepség, amelynek kapcsán már érzékelhető volt az újságokban a később (1881-ben) be-

205 I. Ferenc József (1830–1916) osztrák császárként, magyar és cseh királyként 1867-től az Osztrák–Magyar Monarchia uralkodója lett, s tevékenysége az egész dualista korszakot meghatározta.

következő programbővülés, hiszen az augusztusi sportrovatokban már előkelő helyet foglaltak el a lóverseny-tudósítások.

A kiegyezés után a megbékélés jegyében a politikai vezetés tudatosan törekedett annak megjelenítésére, hogy az osztrák uralkodó egyúttal olyan magyar király is, aki képviseli Magyarország történelmét, érdekeit és értékeit. Ennek felvezetéseként Ferenc József 1867. március 12-én ünnepélyes keretek között megérkezett a fővárosba, beköltözött a Budavári Palotába, részt vett a törvények megalkotásában, június 8-án pedig látványos külsőségek között magyar királlyá koronázták, s onnantól kezdve időről-időre megjelent a magyar közéletben, a társasági rendezvényeken, ahol méltóságának kijáró tisztelettel fogadták, és személyes évfordulóin széles körben felköszöntötték, ünnepelték. Ferenc József általában ragaszkodott a kialakult nézeteihez, szokásaihoz, de a birodalom egyben tartása érdekében képes volt a rugalmas változtatásokra, az alkalmazkodásra, ugyanakkor irányítói szerepkörében mindenről tájékozódott, és közben tudta tartani a folyamatokat. A kortársak beszámolói csak megerősítették azt a képet, amely szerint a szigorú spanyol etikettet követő uralkodó a magyarországi társasági összejöveteleken oldottan, fesztelenül viselkedett, mint aki kedvelte az ittlétet.

Mindenesetre az augusztus 18-i napon megünnepelték a király születésnapját, amely rendszerint azt jelentette, hogy a főváros középületeire és a kikötői árbócokra kítűzték a nemzeti zászlót, a templomokban ünnepi istentiszteleteket tartottak, reggel ágyúdörgések hallatszottak a Gellért-hegyről, a főváros utcáit katonazenekarok járták be, a budavári templomban misét celebráltak a kormánytagok és más főméltóságok jelenlétében, a Vérmezőn (Buda, Krisztinaváros) pedig a helyőrség tartott istentiszteletet ugyancsak ágyúlövés kíséretében. Az előkelőségek díszlakomát rendeztek a várban, és pohárköszöntőkben éltették a királyt, s olykor egymást is, és megkérték a házigazda szerepét betöltő belügyminisztert vagy a miniszterelnököt, hogy jókívánságaikat juttassa el az uralkodóhoz, majd – jó idő esetén – kivonultak az erkélyre, és elmerültek a gyönyörű panorámában, este pedig a színházak nézőterei díszkivilágítást kaptak. A sajtó értesítette az olvasóközönséget az országban máshol, valamint a külföldön (főként konzulátusokon) történt megemlékezésekről, köszöntésekről is. A fürdőhelyi rendezvényeknél, valamint a hivatalos ünnepeket leve-

zető, kötetlen multságoknál azonban olykor már párosult az augusztus végi, két nagy alkalom.

A hétköznapi emberek ritkán és elvétve nyertek betekintést az arisztokrácia világába. Mégis kivételes lehetőséget nyújtott e tekintetben a Szent István-nap és az egyéb királyi évfordulók. Az előbbi, az augusztus 20-i nap a dualizmus idején pártatlanul népszerű, ezért nagy tömegeket vonzó ünnepség volt, amely története során csak a 14. századtól lett kifejezetten egyházi rendezvény. Vallásos töltete éppen a 19. században kezdett megkopni, és a katolikus liturgiához szorosan kötődő népiünnepéllé változott, amikor állandó programelemként megnyitották a budai palota termeit a nagyközönség számára, ahová bárki ingyenesen bemehetett. (1873. augusztus 23-án a *Fővárosi Lapok* méltatlankodva tette szövé, hogy az érdeklődőket egy olyan frakkos szolga fogadta, aki nem tud, és nem is akar megtanulni magyarul.²⁰⁶) 1880-ra előnyösen befolyásolta az uralkodó népszerűségét az, hogy amint lehetett, felkereste a szegedi árvíz helyszínét, és eltökölt volt a város újjáépítésében, amely látványosan haladt előre.

Kormánypárti sajtótudósítások

A politikai lapok pártelköteleződése ugyanaz volt, mint tavasszal, márciusban, vagy az azt megelőző években. A király félévszázados születésnapja azonban általában az államot támogató színvallásra készítette a szerkesztőségeket. Ennek fényében a mérsékelt önállóságot vállaló kormánypárti és a teljes függetlenséget hirdető ellenzéki újságok hangvétele között alig volt különbség, hiszen még a politikai játszmák mellett is valamennyien törekedtek a kiegyezéssel elfogadott, alkotmányos keretek tiszteletben tartására. Ezért a sajtó stílusa tulajdonképpen az 1867-es évet idézte, amikor még az újságok zöme az ellenzékhez tartozott, ahogy *A Hon* is, amelynek főszerkesztője, Jókai Mór a következőképp foglalta össze a hírlapírói hivatás vezérelveit: „a haza iránti szeretet, a magyar trón iránti hűség, a magánybecsület-érzés, s a kölcsönös lovagiaság”.²⁰⁷

206 A szent-István-napi. *Fővárosi Lapok*, 1873. augusztus 23. 844.

207 Jókai Mór: A szabad sajtó. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1867. március 15. [1].

A középben álló *Pesti Napló* tárgyilagossága is meghajolt az uralkodó előtt. De a nagy nap előtt a lapban az augusztus 20-hoz kötődő események élén annak a kitüntetésnek a híre állt, melyet a kor megbecsült püspökének, Ipolyi Arnoldnak²⁰⁸ szántak, ugyanis az egyházfit megyeszékhelye, Besztercebánya a díszpolgárának választott, s az ez alkalomra készített különlegesen mives díszalbumot pedig majd Szent István-napján adták át, akkor, amikor az egész város egyébként is díszkivilágítást kapott.²⁰⁹ A szerkesztőség előre tájékoztatta olvasóit az augusztus 20-i, budavári ünnepi szertartást végző egyházi személyekről.²¹⁰ A *Pesti Napló* vezércikkben köszöntötte Ferenc Józsefben azt a magyar királyt, akinek országlása alatt – az egész világban zajló nagy változások mellett is – a tudomány, a kereskedelem, az ipar és a gazdaság új alapokra helyeződött, a tőke nagysága emelkedett, a nemesi réteg elfogadta a demokrácia elveit, a közigazgatás korszerűsödött, és általában az élet minden területén változások tapasztalhatók.²¹¹ Bár Ferenc József egy letűnő korszak uralkodási szabályai szerint nevelkedett, s a forradalmi idők jelentőségét éppen a régi rend elvei miatt félreismerte, de közvetlen környezetével is dacolva a Monarchia (Ausztria) érdekében képes volt a – legyőzöttsége mellett is erős – Magyarországgal való egyezsége. A király bölcsessége nyilvánul meg a reformfolyamatokban, s gondoskodó figyelme jó cselekedeteiben is megmutatkozik. A vezércikk végkövetkeztetésében megállapította, hogy Ausztria és Magyarország csak együtt boldogulhat, ám külön utakon járva elbuknának, ezért fogalmazta meg azt az óhajt, hogy „a magyar nemzet legyen dinasztikus s a Habsburg dinasztia legyen magyar”.

Az augusztus 20-i ünnepnapon megjelenő *Pesti Napló* ismét vezércikkben adott helyzetértékelést a történelmi évforduló kapcsán.²¹² A szerkesztőségi írás sajnálta, hogy a Tisza-kormány felekezeti, s nem politikai alapon rendelte el

208 Ipolyi Arnold (1823–1886) besztercebányai, majd nagyváradai püspök, valóságos belső titkos tanácsos, az Magyar Tudományos Akadémia igazgató tagja, a Magyar Történelmi Társulat elnöke, a Kisfaludy Társaság tagja.

209 Ipolyi püspök díszalbuma. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 15. [2].

210 Szent István napján. *Pesti Napló*, Esti kiadás. 1880. augusztus 17. [2].

211 Budapest, aug. 17. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 18. [1].

212 Budapest, aug. 19. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 20. [1].

a részvételt a nemzeti ünnepen, mert így a felekezetekhez tartozó nemzetiségek csak akadékoskodnak. Az eszmefuttatás öt pontban foglalta össze a Szent István-nap lényegét, amely képviseli 1. az önálló magyar állam születésének több évszázados évfordulóját, 2. a történelmi és törvényes alapokon nyugvó uralmi elveket, 3. a magyar alkotmány nyolcszáz éves jogfolytonosságát, 4. a magyar nemzet kereszténységét és vallásosságát, 5. Magyarország kulturális fejlődését. A cikk folytatása felsorakoztatta az Ausztriával való szövetség melletti érveit, hiszen azt „Széchenyi²¹³ továbbra is követendőnek ajánlotta, Kossuth kárhoyzattotta, Deák Ferencz²¹⁴ helyreállította és szabályozta, Tisza Kálmán²¹⁵ megrontotta [...]”. A szerkesztőségi cikk nemcsak a hazafias politikát tartotta fontosnak az államalkotó nemzet fennmaradásához, hanem az ezt szolgáló kultúrát is.

„A magyar nemzeti kultúra. Hogy mit értünk az alatt, szükséges-e elmondanunk? Értjük a magyar nemzet anyagi és szellemi felvirágzását; hogy szépen megmivelve legyen a föld; hogy finom munkához értve gazdag ipar fejlesztessék városainkban; hogy nyereséges kereskedést folytassunk a külfölddel és idehaza; hogy legyen a népnek vagyona és tőkéje és módja az életet élvezni, [...] De szellemileg is a nemzet emelkedjék a legműveltebb európai nemzetek színvonalára, mire pedig kis népek ép ugy képesek, mint a legnagyobbak. A tudományos ismeretek legyenek széles körökben elterjedve; az iskolák legyenek jók és elegendő számmal; az irodalom ne heverjen parlagon; a művészetek találjanak tehetséges művelőkre és lelkes pártolókra; az erkölcsök legyenek tiszták és a műveltség legyen általános.”

213 Gróf Széchenyi István (1791–1860) politikus, valóságos belső titkos tanácsos, császári és királyi kamarás, író, polihisztor, közgazdász, a Batthyány-kormányban közlekedési miniszter, a magyar történelem „a legnagyobb magyarként” tartja számon.

214 Deák Ferenc (1800–1876) politikus, jogász, táblabíró, országgyűlési képviselő, igazságügyi miniszter.

215 Tisza Kálmán (1830–1902) arisztokrata, nagybirtokos, politikus, belügyminiszter, pénzügyminiszter, miniszterelnök, a Szabadelvű Párt elnöke, az MTA tagja.

A hivatkozott vezércikk utolsó mondatával sommázta az ünnepi alkalomra felhozott gondolatok lényegét, amely szerint csakis a műveltség teszi a „kis nemzeteket naggyá”.

A Szent István-nap másnapján a *Pesti Napló* felsorolta a megszokott központi ünnepség főbb elemeit: a misét, a körmenet kiemelt résztvevőit, az útvonalat, az ágyúlövéseket, a zenekarokat, az általuk játszott császári himnuszt, majd közlése szerint a szertartás fél tizenegy tájban véget ért, s utána – bár korábbi vezércikkében felvetette a felekezeti ellenérzéseket – mégis a várbeli „néptömegek hullámszását” észlelte.²¹⁶ Az újság bővebben számolt be a (hét vasárnapján tartott) bécsi rendezvényről, utalt a szónoklatot kísérő elismerésre, mert az a vallás szükségességét emelte ki, és végül kitért az előkelőségekre, valamint a díszbebéden megjelentekre és a pohárköszöntőkre.²¹⁷ A hírek között szerepelt még az az értesülés, miszerint Simor János²¹⁸ hercegprímás születésnapján avatta fel az általa alapított leányiskolát.²¹⁹ A napilap ünnepi hírfolyamának utolsó darabja a párizsi Magyar Társulat ünnepi összejöveteléről szólt.²²⁰ A kint élő magyarok közül 40–50-en Párizs egyik közkedvelt kis szigetén (Daumesnil) gyűltek össze a nevezetes napon, és az együttlét alkalmával meghallgatták Berzsenyi Dániel²²¹ *A magyarokhoz* című hazafias ódáját, Petőfi Sándor *Vándorlegény* című versét, megemlékeztek a király születésnapjáról, dicsérték Párizst, és köszöntötték a távollévő elnököt, Zichy Mihályt,²²² majd kétszer is elénekeltek a *Marseillaise*-t, végül a találkozó estéllyel zárult.

A *Hon* kormánypárti sajtóként körültekintően közölte a hagyományosan sok érdeklődőt vonzó Szent István-nap tudnivalóit. Közleményekben²²³ és hir-

216 Szent István napja. *Pesti Napló*, Esti kiadás. 1880. augusztus 21. [2].

217 Sz. István napja Bécsben. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 24. [2].

218 Simor János (1813–1891) esztergomi érsek 1867. január 20-tól.

219 A hercegprímás. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 24. [2].

220 Szent István ünnepe Párisban. *Pesti Napló*, Esti kiadás. 1880. augusztus 26. [1–2].

221 Berzsenyi Dániel (1776–1836) költő.

222 Zichy Mihály (1827–1906) festő, grafikus, a romantikus festészet jeles képviselője, az illusztrálás nagymestere.

223 A Tiszavidéki vasút. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. augusztus 10. [2].; A Szt. István ünnepe alkalmából. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 11. [2].

detésekben²²⁴ idejekorán értesítette olvasóit az ünnepre meghirdetett, mérsékelt díjszabású vonatjáratokról. A szerkesztőség már augusztus elején tudatta, hogy a nagy nap szentmiséjét – a várakozásokkal ellentétben nem a hercegprímás, hanem – a kalocsai érsek tartja.²²⁵

A fővárosi ünnepi események későbbi, lóversenyes programbővülésének fényében, különösen érdekes, hogy *A Hon* a korabeli *Vadász- és Versenylap* című újság oldalairól szemlélve átvette a lóversenysport két meghatározó alakjának elhunytá alkalmából közölt nekrológjait.²²⁶ Az egyikük gróf Batthyány István,²²⁷ a másikuk pedig gróf Csekonicz János²²⁸ volt. Az előbbi már az 1840–1860-as évek lóversenyző köreinek ismert alakja volt, a gróf úrlovasként és futtatóként is számos győzelmet tudhatott magáénak. Az utóbbi, szintén sok díjjal rendelkező nemes férfinak pedig oroszlánrésze volt a lóversenyzés és a lótenyésztés hazai elterjesztésében. A következő számában a napilap beszámolt Csekonicz gróf – társasági eseményszámba menő – gyászszertartásáról és a megjelentekről.²²⁹ Egy hét múlva pedig újfent a sportújságra hivatkozva osztott meg egy híradást arról, hogy a (ló)versenyter kialakítása ugyan előrehaladott állapotot mutatott, de csak októberben várható az első futtatások, valamint hogy az új területen rókakopók megmérgettetésére is sor kerül.²³⁰

Az ünnep előtt a lap szerkesztősége közreadta, hogy Budapest főpolgármestere 12 olyan hivatalnokot delegált a Szent István-napi körmenetbe, akiknek volt díszmagyar ruházatuk.²³¹ (Ezt megelőzően, már az 1877-es évben is megszületett ez az elhatározás, ám az a megfelelő öltözet hiánya miatt meghi-

224 *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 14. [4].; *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 18. [4].

225 Szent-István ünnepén. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 4. [2].

226 Két kiváló magyar sportsmanról. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 7. [2].

227 Gróf Batthyány István (1812–1880) az 1848–1848-es szabadságharc idején Székesfehérvár nemzetőr őrnagya és országgyűlési képviselője. A számúzetésből hazatérve ismét Székesfehérvárat képviselte az országgyűlésben.

228 Gróf Csekonicz János (1809–1880) a reformmozgalom egyik vezéralakja, jogi tanulmányait a gazdasági életben kamatoztatta, grófi rangját 1864-ben kapta. Édesapja Csekonicz József tábornok volt, aki II. József idején a hazai lótenyésztés előmozdításán fáradozott.

229 Csekonicz János. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 8. [2].

230 Sport hírek. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. augusztus 13. [2].

231 Napi újdonságok. *A Szt.-István napi*. uo.

úsult.²³²) Az újság tájékoztatott a Vatikán egyetlen bevételét jelentő péterfillérek rendezése körüli fejleményekről, amely pusztán Magyarország tekintetében is szép összeget jelentene Rómának.²³³ A szerkesztőség mindemellett az újkor szentjeiről érdekes statisztikát tárt az olvasók elé,²³⁴ és a *Pesti Napló*hoz hasonlóan ismertette az Ipolyi Arnoldnak készített díszalbumot.²³⁵ Azonban a jeles nap történelmi eseménye, az államalapító I. István király szentté avatása is kerek évfordulóhoz közeledett, ezért – *A Hon* tudósítása alapján – először egyházi körökben vetődött fel egy jubileumi kiadvány gondolata, amelynek kapcsán előtérbe kerültek a kanonizáció történeti kérdései.²³⁶

A napilap egyéb közleményei pedig arra utalnak, hogy a történelmi vagy nemzeti emlékezet megerősítésében is fontos szerepe volt augusztus 20-ának, amikor tömegek özönlöttek vidékről a fővárosba, hiszen 1880-ban már nemcsak a megszokott nemzeti múzeumi, állatkerti, margitszigeti és városligeti látványosságok és multságok várták a vendégeket, hanem erre az időszakra időzítették a közös kulturális emlékezetbe szánt megmozdulásokat is. Így a Magyar Nemzeti Múzeumban újonnan berendezett Deák-szobát először Szent István-nap idejére nyitották meg a nagyközönség számára.²³⁷

A szent király emléknapját azonban megelőzte Ferenc József születésnapja, melyet *A Hon* beszámolóinak tükrében Monarchia-szerte megünnepeltek. A lap vezércikke éltette azt a királyt, akinek az 1848–1849-es forradalmat és szabadságharcot megtorló tevékenységét eufemisztikusan meghasonlasként tüntette fel, viszont felemlegette általánosan ismert erényeit: a kötelességtudatát és az alkotmányossághoz való ragaszkodását, sőt a király bizonyította, hogy a nemzet és az alkotmányosság érdekeit szolgálja, megerősítve a törvényes rendet, ezért „Éljen a király!” felkiáltással ünnepelte az uralkodót.²³⁸ Az újság

232 A szent-István ünnep., A nemzeti színház és az István-napi körmenet. *Egyetértés*, 1877. augusztus 19. [2].

233 A Péterfillérek. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 18. [2].

234 Az újkor szentjei. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 15. [2].

235 Ipolyi püspök díszalbuma. uo.

236 Dr. O.: Szent-István jubileumához. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 17. [2].

237 A »Deák-szoba« megnyitása. uo.

238 Éljen a király! *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 18. [1].

esti kiadása már címlapon hozta a beszámolót,²³⁹ amely szerint Budapest utcáit, tereit, és középületeit zászlók díszítették; a Vérmezőn katonai felvonulás volt, ahol a sátor-kápolnában misét mondtak, mialatt a civil résztvevők a helyőrségi templom szertartásán lehettek jelen. A továbbiakban a küldöttségek a miniszterelnökségre mentek, és a Ferenc Józsefhez címzett jó kívánságaikat Tisza Kálmán fogadta, aki megígérte, hogy azokat közvetíti az uralkodónak. A főváros vezetősége után Pest megye előjáró tisztviselői, az egyetem delegátusa és az 1848–1849-es egykori honvédek képviselője adhatta át köszöntését; a miniszterelnök pedig örömmel közölte, hogy Őfelsége elhatározta, hogy mielőbb megoldást talál az idős honvédek ügyére. Fényes összejövetelek voltak vidéken és Ausztriában is. A napilap később is közzétette a Monarchia egyéb területeiről és a külföldről érkezett üdvözléseket.²⁴⁰ Külön figyelmet kapott a Budapesti Honvédegyesület követsége és az I. kerületi plébánia ünnepi miséje, s különböző alkalmi kiadványok jelenítették meg az uralkodó életét és Szegedért végzett tevékenységét.²⁴¹

A kormánypárti újság által nyilvántartott „napirend” szerint augusztus 20-án az Állatkert, az Iparmúzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum Deák-szobája, a Margitsziget megközelíthetősége és zenei műsorai, a várbeli körmenet és istentisztelet és a III. Egyetemes Tanítógyűlés érdemelt figyelmet Budapesten.²⁴² A napilapnak az augusztus 20-i nemzeti ünnep utáni másnapi lapszáma először a vidéki rendezvényekről adott körképet. Így tudósítottak a kolozsvári országos dalárdaünnepélyről, a szombathelyi színház átadásáról, Komárom ipari és mezőgazdasági kiállításáról, valamint a tűzoltók Pozsonyban tartott nyilvános gyakorlatáról.²⁴³ A magyar tűzoltókat este a pozsonyi színház látta vendégül, ahol egy német színész magyarul e szavakkal üdvözölte őket:

239 A király születése 50-ik évfordulójának megünneplése. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. augusztus 18. [1].

240 A király születésnapja. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 19. [1].

241 Királyunk. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 18. [2].

242 Napirend aug. 20-án. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 20. [3].

243 Ünnepek vidéken. h.: A kolozsvári dalünnep., V.: A magyar tűzoltók Pozsonyban., r. l.: A szombathelyi ünnepek., A komáromi ünnep. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. augusztus 21. [1].

„Lelkünk mélyéből üdvözöljük a magyar tűzoltókat ez ünnepélyes alkalommal. Legyenek önök, tisztelt hazámfiai meggyőződve, hogy habár e színház a német muzsának áldozik is, de azért ép oly örömmel veszünk részt Magyarország szellemi, erkölcsi s anyagi előmenetelében. Mindegyikünk arra fog törekedni, hogy szeretett vendégeink kellemes emlékekkel távozzanak városunkból.

Isten hozta önöket s isten éltesse önöket!«”

A szombathelyi polgárság felfokozott hangulatban nézett a színház felavatása elé, hiszen az – ahogy az 1874-ben átadott székesfehérvári teátrum is – főleg az egyszerű városlakók közadakozásából épült fel. Az első bemutató a várakozásoknak megfelelően átütő sikert aratott. Ugyanakkor Budapesten a tanítók országos találkozója 46 vidéki szervezet részvételével vette kezdetét Szent István napján,²⁴⁴ s *A Honban* csak az előbbieket után szerepelt a fővárosi Szent István-ünnep leírása. A beszámoló azonban érzékletesen mutatta be az odasereglett népeket, a fellobogózott dunai hajókat, a folyóparti csodálatos látképet, a misét, a körmenetet, a benne vonuló előkelőségeket és tisztviselőket, a szertartás menetét, a háromszor elénekelt *Gott erhaltét*, az ugyancsak háromszori díszlövést és a Gellért-hegyről eldördült 7–7 ágyúlövést.²⁴⁵

„A közönség legnagyobb része a Duna felé sietett, hogy vagy a láncz hidon, vagy a helyi gőzösökön és csavargőzösökön át ősz Budavárába juthassanak s résztvehessen az első magyar király s nemzeti pátronus tiszteletére rendezett körmenetben. A fellobogózott dunai hajók, kikötőhelyek s paloták hosszú sora, a sok járó-keelő apró jármű, élénk és érdekes képet adnak a Dunának, de a siető népek nem nagyon élvezhették a panorámák nagyszerűségét, mert a sok embertől se jobbra se balra, úgy előre vagy hátrafelé nem lát és csak önkénytelenül tipeg arra, merre az áradat sodorja. [...] fényes baldachin alatt pedig a nagy mi-

244 A tanítók gyűlése. uo.

245 A Szent-István napi ünnep. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. augusztus 21. [1–2].

sén pontifikálandó dr. Schlauch Lőrincz²⁴⁶ szatmári püspök két másik püspöktársa s a segédkező papságtól környezetben lépdelt. Közvetlen a baldachin előtt üveg szekrénybe zártan, szt. István jobb kezét vitték; a szekrény körül két sorban az alabárdos s fényes ruháju koronaörök lépdeltek. A baldachin után következtek a fővárosban időző országnagyok, miniszterek, főtisztviselők, küldöttségek s a közös hadsereg, valamint a honvédség szolgálaton kívüli főtisztjei.”

A várban 25–30 ezer ember gyűlhetett össze, akik olykor annyira nyomhaták egymást, hogy többen elájultak, ám ezzel együtt minden rendben zajlott.

A *Hon* hasábjain – az előző évek híryanagához képest – alig tértek vissza a Szent István-naphoz köthető események utóhangjai. Azonban az idős honvédek születésnapjára tiszteletdíj a király előtt kérdéseket vetethetett fel a közvéleményben, ugyanis az egykori szabadságharcos honvédek többször is hiába folyamodtak állami nyugdíjért a kormányzathoz, kérésüket elodázták, illetve magánadományok gyűjtésére szorították őket. A *Hon* szerkesztősége mindvégig a kiérdemesült katonák pártján állt, de kormánypárti lapként helyet adott a honvédegyesület vezetőségi magyarázatának az ünnep utáni hírcsokorban.²⁴⁷ Az egyesület elnöke társas vacsorán számolt be a király születésnapján tartott miniszterelnöki meghallgatásról, amelynek során meleg fogadtatásban részesültek, s a kormányfő biztató híreket közölt velük: azaz a kormányzat eddig sem hagyta magukra a honvédeket, hiszen pénzádományokat korábban is utaltak, azonban most a honvédelmi tárca éves költségvetését e célból megnövelik 45 ezer forintra. Az örömdetes fejleményt kitörő öröm kísérte, s így a kritikus felhangok is eltűntek. Emellett az újságban is (ahogy a *Pesti Napló*ban szintén) felbukkant a hercegprímás által alapított leányiskola átadója, hiszen közreadta a bölcsőházegylet választmányi tagjainak szóló felhívását, amely szerint minél többen képviseltesék magukat az eseményen.²⁴⁸ A napilap a hónap első felében

246 Schlauch Lőrinc (1824–1902) nagyváradi római katolikus püspök, bíboros, egyházbiztos, valóságos belső titkos tanácsos, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagja.

247 A budapesti honvédegyesület. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 22. [2].

248 A pesti első bölcsőházegylet igazgatósága. uo.

kitért a vatikáni adófillérekre és a várható Szent István-emlékévre, majd ehhez kapcsolódóan megszelleztette a magyarországi katolikus egyház banklétesítési elképzelését, melynek alapját I. István király szentté avatásának jubileumi évére tervezett kiadványaiból származó bevételek képeznék.²⁴⁹ A továbbiakban szerepeltette a nyár végi áradások margitszigeti hatását, amelynek következtében a terület a velencei lagúnákat idézte.²⁵⁰ De értesítést adott Luther Márton²⁵¹ Bibliájának németországi előkerüléséről is,²⁵² valamint a fővárosi tanács tanító- és tanárválasztásáról.²⁵³

A *Hon* természetesen figyelemmel kísérte a korábban felkapott eseményeket, így egyebek mellett a magyar tűzoltók pozsonyi országos közgyűlésének lefolyásáról is tudósított. A szerkesztőség láthatóan szívesen adott teret a pozsonyi rendezvénynek, mert a megszólalók számos honfiszívnek kedves hazafiúi gondolatot felelegettek. A lap előzetesen arról is tájékoztatott, hogy az egyesületet a város szívesen látta. A beszámoló részletezte a közgyűlés szakmai és szervezeti kérdéseit és döntéseit, az azt követő díszebédet, ahol különösen a fiumei olasz vendégeket ragadta magával a lelkesedés: olasz nyelven köszöntőt mondtak Magyarország boldogságára, a testvériesült összejövetelre, s általában mindenki éltette a magyarokat.²⁵⁴ Az országos tanácskozás záróünnepségén szóra emelkedett a pozsonyi polgárságot képviselő Neidszidler Károly,²⁵⁵ aki fennkölt képet festett a jövőről.²⁵⁶

„A jelen ünnepélyes pillanat alkalmával nem mulaszthatom el, hogy mint kedves vendégeink figyelmét még egyszer városunkra irányoz-

249 Szent bankgründolás. uo.

250 Velencei laguna a Margitszigeten. uo.

251 Luther Márton (1483–1546) a protestáns reformációt elindító lelkész, aki teológusként a wittenbergi egyetem professzora és bibliatanára volt.

252 Értékes biblia. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 22. [2].

253 Tanár- és tanító-választások. uo.

254 Az országos tűzoltószövetség közgyűlése. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 22. [5].

255 Neidszidler Károly (1832–1897) teológushallgató volt, honvédként csatlakozott a szabadságharchoz, kereskedőként telepedett le Pozsonyban, ahol később bekerült a helyi pénztár igazgatóságába, majd országgyűlési képviselővé választották. Egykori hadnagyként részt vett a pozsonyi honvédegylet munkájában.

256 A magyar tűzoltók Pozsonyban. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. augusztus 23. [1].

zam; Pozsony e hajdani koronázási város történelmi multja egyébkint sokkal ismeretesebb, mintsem hogy azzal itt foglalkozni, vagy e jelen kedves pillanat keretébe azt foglalni akarnám, csak azt jegyzem meg, hogy e határszéli fővárosnak nagy missiója van még a jövőre is, a menyenyiben a hazafias érzelmek fejlesztése, a magyar mivelődés a valódi magyar kultúra oly élénken viszhangzik minden jó magyarajkain — bátran el merem e jelen ünnepély alkalmával mondani, hogy Pozsony lelkes polgárai e missiót hiven be fogják tölteni.”

Augusztus vége felé újabb részletek érkeztek *A Hon* szerkesztőségébe a korábban felkarolt eseményekhez kapcsolódóan. Frankfurtban a sportélet jeles képviselői öregbítették a magyarság hírnevét, hiszen két magyar futtató (Blaskovich Miklós²⁵⁷ és Zichy Béla²⁵⁸) versenylova is elnyert egy-egy futamdíjat.²⁵⁹ A többször emlegetett Simor János-féle leányiskolát is megnyitották, bár a hercegprímás személyesen nem tudott megjelenni, de a magasrangú tisztviselők és más előkelőségek részvételükkel megadták az ünnepség rangját.²⁶⁰ Az augusztus 20-hoz köthető megmozdulásokról szóló híreket *A Hon*ban a párizsi Szent István-ünnepség zárta, ahogyan a *Pesti Napló*ban is. Szinte még a tudósítások szövege is megegyezett, ám a kormánypárti napilapban napvilágot látott változat végén a levélíró kifogásolta a franciaországi magyar egyesület tisztviselőinek hiányos munkáját és érdektelenségét.²⁶¹

Ellenzéki sajtótudósítások

A dualizmus függetlenségpárti közszellemében az ellenzékiesség a teljes önállóság óhaját jelentette. Ebben a közvélekedésben a kiegyezést elhibázott lépésnek tartották, az azóta megtörtént fejleményeket pedig károsnak látták. Ugyanak-

257 Gróf Blaskovich Miklós (1832–1895) földbirtokos, lótenyésztő és versenyistálló-tulajdonos.

258 Gróf Zichy Béla (1851–1928) földbirtokos, főrendiházi tag, lótenyésztő, versenyistálló-tulajdonos, vadász és futtató.

259 Magyar lovak Majna-Frankfurtban. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. augusztus 23. [2].

260 A nap-utczában lévő 6 osztályu elemi iskola és kiseddóvó. uo.

261 Szent István ünnepe Párisban. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. augusztus 26. [2].

kor az 1880. évben a király 50. születésnapján egyértelműen kitűnt, hogy Ferenc József személyére mint az ország alkotmányos működésének őrére tekintettek. S az alkotmányos kereteket az ellenzéki politikai nézetek egyik vezető sajtója, az *Egyetértés* is tiszteletben tartotta, de hűen tükrözte az Ausztriától való különállás alaphangulatában született véleményeket.

Az augusztus 20-i nemzeti ünnephez közeledve az újság szokása szerint más napilapokhoz hasonlóan tájékoztatta a nagyközönséget a kedvezményes menetdíjú, Szent István-napi „kéjvonatok” menetrendjéről.²⁶² Azonban jóval korábban, még a nyáron beharangozta az esedékes bécsi ünnepségeket, nevezetesen a király születésnapját és a kapucinus templom Szent István-napi szertartását a kiszemelt szónokkal.²⁶³ A szerkesztőség augusztus elején megszéllőztette, hogy az országos eseményre időzítve felmerült egy, a hónap közepétől megnyíló képkiallítás terve, melynek darabjait a Képzőművészeti Társulat válogatta volna ki azért, hogy az egyletnek újabb tagokat toborozzanak a vidéki látogatókból, s akik egy-egy festményt is megvásárolhatnának.²⁶⁴ A lap figyelme kiterjedt az ünnepséget felügyelő hercegprímásra is, akiről érdekességként osztotta meg, hogy püspökké avatásának 22. évfordulójára míves aranykelyhet adományozott a győri püspöki székesegyháznak.²⁶⁵

Az *Egyetértés* oldalain az előző, 1879-es év nagy érdeklődést és rokonszenvet keltő margitszigeti, a franciák javára rendezett Arrogante-ünnepélyének már csak halvány emléke maradt. A lap párizsi levelezőjének köszönhetően került elő a két nemzet közötti kulturális kapcsolat fonala, azonban az is kiábrándító (felháborító?) felületességről, valótlan állításokról tanúskodott.²⁶⁶ A külföldi tudósító beszámolt egy Magyarországot bemutató francia könyvről, amelynek szerzője még hazánkba is ellátogatott, a kötet mégis tele volt félreértésnek is nehezen tekinthető hamis közlésekkel, hiszen leírása szerint az országban középkori erkölcsök és barbár szokások uralkodnak, ráadásul egy része Törökország-

262 *Egyetértés*, 1880. augusztus 9. [4].; *Egyetértés*, 1880. augusztus 10. [4].; *Egyetértés*, 1880. augusztus 12. [4].; *Egyetértés*, 1880. augusztus 16. [4].

263 Személyi hírek. *Egyetértés*, 1880. július 28. [2].

264 István király napra. *Egyetértés*, 1880. augusztus 4. [6].

265 A primás ajándéka. *Egyetértés*, 1880. augusztus 5. [2].

266 Bariche: Egy francia könyv badarságai Magyarországról. *Egyetértés*, 1880. augusztus 6. [1].

hoz tartozik, a nemzet rabszolgaságban él, a „két fővárosban, Pesten és Budán” alig van szálloda, a Duna fővárosi szakaszán csupán két hajóhid található, és így tovább. A bosszús párizsi levélíró legszívesebben a szerző fejébe vágta volna a háromkötetes művet.

Az ellenzéki napilap még a nyári hónap során is érzékenyen figyelt a nemzetiségi autonómia kérdésére, különösen, ha az a csehek önállósodási törekvését érintette. A csehek a magyarokéhoz hasonló státuszt szerettek volna elérni a bécsi udvarnál, s ez a küzdelem ért újabb fejezetéhez, ami az osztrák kormányzat kemény ellenállását váltotta ki. A történéseket magyarázó cikk túlzottnak találta az osztrák vezetés aggodalmait, s megengedőbb volt a cseh igényeket illetően.²⁶⁷

Az *Egyetértés* a hónap első felében mínuszos hírekben számolt be arról, hogy az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat, melynek elnöke Ipolyi Arnold volt, az István-napi képkiallítás ötletét anyagi okokból elvetette,²⁶⁸ valamint hírt adott a kolozsvári dalárünnep szervezésének részleteiről és a hatnapos rendezvény tervezett lefolyásáról,²⁶⁹ továbbá az esztergomi érsek augusztus 20-i távollétéről.²⁷⁰ A lap hasábjain kitüntetett figyelem jutott az ország második fővárosában tartott dalárünnepnek, s az ezzel kapcsolatos értesülések nem egyszer címlapra is kerültek, így a dalárok ünnepélyes fogadtatása, a megélnékvült városi élet, egy alkalmi ünnepi lap kiadása, valamint az egyleti közgyűlések. A rendezvények kapcsán a tudósító a magyar nép zeneszeretét és kulturális kifinomultságát dicsérte, ám a fővárosi daláregyletek csekély támogatottsága felett kesergett, mivel ezek lennének hivatottak a nemzeti érzelmeknek dalban is kifejezést adni. Nagy várakozásokkal tekintett azonban a *Szózat* és a *Himnusz* össznépi, négyszólamú eléneklése elé.²⁷¹

267 Nemzetiségi harcz Ausztriában. *Egyetértés*, 1880. augusztus 10. [1].

268 István napi képkiallítás. *Egyetértés*, 1880. augusztus 11. [3].

269 Országos dalárünnepély. *Egyetértés*, 1880. augusztus 12. [3].; A kolozsvári országos dalárünnepély. *Egyetértés*, 1880. augusztus 14. [5].

270 Simor bibornok érsek. *Egyetértés*, 1880. augusztus 15. [2].

271 Az országos dalár-ünnepély. *Egyetértés*, 1880. augusztus 18. [1].; Országos dalárünnepély. *Egyetértés*, 1880. augusztus 21. [1].; A kolozsvári dalárünnep. *Egyetértés*, 1880. augusztus 22. [2].; Országos dalárünnep. *Egyetértés*, 1880. augusztus 22. [9].; Országos dalárünnep. *Egyetértés*, 1880. augusztus 23. [1].

Az uralkodó születésnapját megelőző napon a Színház, művészet rovat lehozta a budai színpályán a neves napon színre vitt darabok címét: „Bánymán” és „Mátyás az igazságos király”.²⁷² A szombathelyi játékszín megnyitása kapcsán tolmácsolta a közönség felé a pártoló bizottság felhívását, amely üdvözölte az eszmét, „hogy Szombathelyen, mint végső őrszemén a magyarságnak hazánk nyugati határán, egy magyar színház emeltessek”.²⁷³ A híradás szerint az ünnepélyes megnyitóra Prielle Kornélia²⁷⁴ és Márkus Emília²⁷⁵ fővárosi művésznők és a szombathelyi dalárda közreműködése mellett augusztus 19-én, az első ünnepi előadásra 20-án kerül majd sor, s az ezt követő két napon díszelőadásokat tartanak.²⁷⁶ Az *Egyetértés* a *Pesti Hírlaptól* és *A Hontól* eltérően nem szentelt külön köszöntőt Ferenc Józsefnek, csak egy rövid, ám részletes beharangozóban tárgyalta a várható fővárosi programokat,²⁷⁷ valamint az ünnep másnapján a fővárosi, több vidéki, valamint külföldi város ünnepeiről és a miniszterelnöknél és a főhadparancsnoknál tartott díszebédekről adott körképet.²⁷⁸ Ugyanez a szám vette át egy osztrák orientalisztikai laptól az ott megjelent 1577-es útleírás Budáról és Pestről szóló részletét, és írt a krétai püspök Budapestet is érintő adománygyűjtő körútjáról.²⁷⁹

A szerkesztőség egy nap késéssel jelentetett meg „Alkotmányos érzelem” címmel egy vezércikket, amely az uralkodói születésnap kapcsán Ferenc Józsefet mint alkotmányos uralkodót élte, és példaként állítja az utókor elé. Az önkényuralom éveinek politikáját Metternich,²⁸⁰ az 1867-es csonka alkotmányt pedig a kormány számlájára írja, így minden felelősség alól felmenti a királyt, és a nemzet és uralkodó egyenrangú partneri viszonyát látta:

272 A budai színpályán. *Egyetértés*, 1880. augusztus 17. [3].

273 A szombathelyi új színházat. *Egyetértés*, 1880. augusztus 17. [3].

274 Prielle Kornélia (1826–1906) magyar színésznő, a Nemzeti Színház első örökös tagja (1881).

275 Márkus Emília (1860–1949) magyar színésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja (1928).

276 A szombathelyi új színházat. *Egyetértés*, 1880. augusztus 17. [3].

277 A király születése napjának. *Egyetértés*, 1880. augusztus 18. [2].

278 A király születése napján., A díszebéd., Vidéken és külföldön. *Egyetértés*, 1880. augusztus 19. [2].

279 Budapest 1577-ben., A krétai püspök Budapesten. *Egyetértés*, 1880. augusztus 18. [2].

280 Metternich, Klemens Wenzel Lothar von (1773–1859) osztrák államférfi, diplomata, a Habsburg Birodalom kancelláriájának vezetője, kora megosztó politikusa, az 1848-as forradalmak idején lemondott kancellári hivataláról.

„S épen azért vagyunk abban az erős hitben, hogy midőn a nemzet ugy találja, hogy boldogulásához az alkotmány kiterjesztése szükséges ahhoz képest, a mint azt a történeti jog és a népek saját viszonyai és érdekei követelik: Magyarország királya akkor se fogja megtagadni korrekt alkotmányos lelkületét s mint a törvényhozás egyik faktora, örömmel járuland szentesítésével ahhoz, a mit a másik faktor a haza és trón érdekében szükségesnek itél. [...]

És mi is csatlakozunk milliók üdvkivánataihoz, hogy »éljen a király«. E[!É]ljen – mig a honnak él!”²⁸¹

Retorikájában feltűnő a hasonlóság *A Honban* megjelent születésnap-i köszöntőcikkhez, így felvetődik annak a lehetősége, hogy az ellenzéki napilap várta a kormánypárti sajtó vezércikkét, s annak alapján fogalmazta meg a sajátját.

Az *Egyetértés* augusztus 20-i vezércikke elhessegette a károgo, kishitű történészi vélekedéseket, és érzelmesen büszke önérzettel emlékeztette olvasóit az ország ezeréves fennállására.²⁸²

„Ezredéves multtal áll itt ez a nemzet Európa közepén. Gyakran volt alkalmá a világnak tapasztalni azt, hogy van. Erős gyökereket vert ez ezredév alatt abba a talajba, melyen Európa nemzetei virágzanak. Vérelével öntözte gyakorta és könyeivel hullatott rá esőt, hogy felszökeljen és sudár fa legyen, mely minden zivatarnak ellenáll s büszke koronájával nem retteg kihivni a villámokat.”

Az írás utal a honfoglalók bátorságára és történelmi tettének nagyságára, majd számba vette az államalapító király bölcsességének bizonyítékait, azaz hogy a római kereszténységet választotta, a kereszténység felvételével megszelídültek az erkölcsök, és a nemzetet beillesztette a kor közegébe. A cikkíró az államalapító király nemzetmegtartó felismerését állította szembe a dualizmus

281 rs: Alkotmányos érzelem. *Egyetértés*, 1880. augusztus 19. [1].

282 rs: Szent-István napján. *Egyetértés*, 1880. augusztus 20. [1].

jelenének politikájával, hogy nyomatékosítsa a kormánykritikát az Ausztriához fűződő, beolvasztással fenyegető államjogi viszony és a Szent István-i örökség elherdálása miatt. A szent király legnagyobb érdemét a nemzet függetlenségének megőrzésében és – kapcsolódva az előző napi vezércikk tematikájához – az alkotmányosságban látta:

„A szabad intézmények fentartása és fejlesztése, az alkotmány az, melyben megtaláljuk az első nagy király legnagyobb bölcsességét. Nem volt mindig szerencsés, de nemzet volt a nemzet, míg e drága örökséget tiszteletben tartotta s a kor igényei szerint fejlesztette Ott kezdődik csak nemzeti romlásunk, a hol hűtelenek kezdtünk lenni e szent hagyományhoz s elvesztettük az érzéket, fölismerni becsét.”

Az esti nemzeti színházi előadás kapcsán a lap gyors kritikára vállalkozott Alt Jenny²⁸³ operaénekesnő vendégszerepléséről²⁸⁴, és magyarázatot közölt két magyarországi német színigazgató engedélyének megvonása ügyében.²⁸⁵ Beszámolt még a Közoktatási Minisztérium számára készülő, Mária Teréziát²⁸⁶ és Pázmány Pétert²⁸⁷ ábrázoló portrékról,²⁸⁸ Gerőfi Andor²⁸⁹ nemzeti érzületű színigazgató folyamodványáról, hogy magyarosítási céllal a német nyelvű Gyapjú utcai Színházba játszási engedélyt nyerjen.²⁹⁰

A Szent István-nap utóhangjaként röviden áttekintette még a fővárosban megrendezett ünnepi szertartást.²⁹¹ A dalárverseny zárulta után pedig a magyar nyelv ügye került a figyelem középpontjába. A főváros ugyanis elhatá-

283 Alt Jenny (?-?) pozsonyi születésű színész- és énekesnő. 1890-ben a weimari nagyherceg kamaraénekesnőnek nevezte ki.

284 A nemzeti színházban. *Egyetértés*, 1880. augusztus 20. [3].

285 A színelőadások tarthatása engedélyének. uo.

286 Mária Terézia (1717–1780) a Habsburg uralkodóház tagja, 1740-től osztrák főhercegnő, magyar és cseh királynő, 1745-től férje révén német-római császárné.

287 Pázmány Péter (1571–1637) jezsuita szerzetes, esztergomi érsek, a hazai katolikus megújulási mozgalom fő képviselője.

288 Két szép arckép. *Egyetértés*, 1880. augusztus 20. [3].

289 Gerőfi Andor (1849–1892) színész és színigazgató.

290 Gerőfi Andor. *Egyetértés*, 1880. augusztus 20. [3].

291 István király napját. *Egyetértés*, 1880. augusztus 21. [2].

rozta, hogy beadványokat és árajánlatokat kizárólag magyar nyelven fogad el, s emiatt két német vállalkozó is elesett a fővárossal kötendő üzleti lehetőségtől,²⁹² majd pedig egy ungvári újságíró tollából közölt részletet, amely a hivatalos (magyar) nyelv ismeretét a kisebbségek érdekképviselőjének alapvető feltételének tekinti, nem pedig az asszimiláció eszközének, vagyis a szerkesztőség által idézett érvek alátámasztották a kormány magyar nyelvhasználatát előtérbe helyező rendelkezéséit.²⁹³

Kulturális sajtó tudósításai

A kutatás körébe bevont két szépirodalmi-kulturális lap, egy irodalmi napi közlöny, a *Fővárosi Lapok* és a népművelő hetilap, a *Vasárnapi Ujság*, elsődleges célkitűzése a szépirodalmi, kulturális és tudományos ismeretek népszerűsítése volt, ugyanakkor hasábjaikon a mindennapokat érintő közéleti történések is megjelentek, s küldetésstudatuknak megfelelően ezeket szélesebb kulturális-történelmi összefüggésben tárták olvasóik elé. Az augusztusi ünnepekkel kapcsolatban oldalaikon tárgyalták mindazon témákat, amelyeket a politikai újságok is, így az ünnepi előkészületeket, a menetrendet, az összefoglalókat és a rendezvényekhez kapcsolódó személyeket érintő híreket (elsősorban Simor János esztergomi érsekről és Ipolyi Arnold püspökről), valamint a civil szervezetek közgyűléseit, köztük a dalárversenyt, ám ezeket a politikai sajtóhoz képest hangsúlyosabban egészítették ki az eseményeket kísérő művészeti híradásokkal. Ugyanakkor a Szent István-nap tudnivalói mellett az uralkodó születésnapjának és a dinasztiát érintő híreknek is kellő teret biztosítottak.

A *Fővárosi Lapok* már augusztus elejétől felkészítette olvasóit az ünnepi rendezvényekre, s első összefoglalójában az uralkodó születésnapja és az államalapító király ünnepe köré szerveződő eseményeket Szent István-napi hét elnevezéssel foglalta össze, áthidalva a politikai lapokban élesen meghúzott elválasztóvonalat és beépítve Ferenc József évfordulóját az augusztus 20-i ünnepek sorába. Az ünnepi beharangozó előrebocsátotta, hogy a látványosságok nem

292 A magyar nyelv érdekében. *Egyetértés*, 1880. augusztus 24. [3].

293 A magyar nyelv és magyarországi oroszok. *Egyetértés*, 1880. augusztus 27. [2].

fogják felvenni a versenyt az előző évi Arrogante-ünnepség fényével, és ellentételezéseként még hirdette az iparosok városligeti ünnepélyét, a Múcsarnokban készülő képzőművészeti kiállítást, az egyetemes tanítógyűlést és az országos méhészeti egyesület vándorgyűlést is.²⁹⁴ A továbbiakban a lap a két ünnepről általában külön hírekben tudósított. A nemzetmegtartó gondolatok már július végén megjelentek a lap hasábjain, hiszen július 30-án olvashatták az előfizetők Frankenburg Adolf²⁹⁵ folytatásos elbeszélésének első részét, amely a „Magyarország nem volt, hanem lesz! (Egy álomlátó naplójából)” címet viselte, és Magyarország kiegyezés utáni fejlődése elé tartott görbe tükröt. Negyedik, befejező részét augusztus elején közölte az irodalmi újság.²⁹⁶

A hónap elején a *Fővárosi Lapok* is beszámolt az új lóversenypálya építésének akkori állásáról és a nyitás várható, októberi időpontjáról.²⁹⁷ A vidéki hírek között helyet kapott Simor János esztergomi érseknek a győri székesegyház részére küldött évfordulós ajándéka,²⁹⁸ pár nappal később pedig már az érsek gyengélkedését szellőztette meg, hiszen emiatt várható volt helyettesítése a budai nagymiséen,²⁹⁹ majd értesített a király egyik, szegedi keresztlányának a haláláról,³⁰⁰ a királyi palota kertjének bazárszerű kibővítési munkálatairól,³⁰¹ a képtárlat tervének kedvező sajtóvisszhangjáról,³⁰² később a kiállítás megíusulásáról és annak okáról is.³⁰³ A szerkesztőség hírt adott az Állatkert ünnepi

294 Szent-István napja. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 4. 883.

295 Frankenburg Adolf (1811–1884) jogász végzettségű író, hírlapíró és szerkesztő, az MTA levelező, a Kisfaludy Társaság rendes és a Petőfi Társaság tiszteletbeli tagja.

296 Frankenburg Adolf: Magyarország nem volt, hanem lesz! (Egy álomlátó naplójából). *Fővárosi Lapok*, 1880. július 30. 863.; Frankenburg Adolf: Magyarország nem volt, hanem lesz! (Egy álomlátó naplójából). *Fővárosi Lapok*, 1880. július 31. 867.; Frankenburg Adolf: Magyarország nem volt, hanem lesz! (Egy álomlátó naplójából). *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 1. 871.; Frankenburg Adolf: Magyarország nem volt, hanem lesz! (Egy álomlátó naplójából). *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 3. 877.

297 Az új lóversenytéren. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 1. 874.

298 Simor János bibornokprimás. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 3. 880.

299 Személyi hírek. Simor János. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 5. 887.

300 Szegeden. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 4. 884.

301 A királyi palota kertjének. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 5. 887–888.

302 A Szent-István-napi műkiállítás. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 5. 887.

303 A Szent-István-napi műkiállítás. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 11. 911.

előmunkálatairól³⁰⁴ és a Nemzeti Múzeum gyűjteményének bővüléséről, amelybe újonnan Sobieski János³⁰⁵ lengyel király kardja, népvándorlás kori ékszerek, majd orientális geológiai és zoológiai leletek kerültek,³⁰⁶ és a nagyváradi püspök augusztus 20-i vacsoraestjéről.³⁰⁷ Az újság oldalai tükrözték, hogy az 1870-es évek végi orosz–török háború nyomán felébredő törökbarátság és a Kelet iránti kíváncsiság még nem halványult el teljesen, hiszen érdekességként a tárcarovatban Beszédes Kálmán³⁰⁸ tollából közöltek egy leírást a konstantinápolyi állapotokról.³⁰⁹

A lap tudósított a történelmi emlékezet képi ábrázolásának egyik fontos alkotásáról, nevezetesen a szent királyról készülőfélben levő oltárképről, amelyet Lotz Károly³¹⁰ és Than Mór³¹¹ festenek a ferencvárosi templom számára.³¹² Az államalapító ünnepéhez közeledve tájékoztattott az ország minden tájáról a fővárosba induló különvonatokról³¹³ majd a 20-i szertartásrendről.³¹⁴ A *Pesti Napló*hoz és *A Honhoz* hasonlóan aprólékos leírást adott az Ipolyi Arnold püspöknek adományozott díszokmányról.³¹⁵ Megemlítette Simor János hercegprímás szepesváraljai látogatását,³¹⁶ és értesült egy dési (Kolozs megye) Szent

304 Az állatkertnek. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 5. 888.

305 III. Sobieski János (1629–1696) lengyel király és hadvezér, litván nagyfejedelem.

306 Múzeumunk régiségtára. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 5. 888.; A nemzeti múzeum. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 17. 936.

307 Nagyváradon. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 5. 889.

308 Beszédes Kálmán (1839–1893) táj- és arcképfestő, később Konstantinápolyba költözött és ott tűzoltóságot szervezett. Sokat tett a Rákóczi-hamvak hazaszállítása ügyében.

309 Beszédes Kálmán: Konstantinápolyi világ. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 5. 886–887.

310 Lotz Károly (1833–1904) festő és grafikus. Bécsben tanult freskófestészetet, és részt vett több középület, például a Nemzeti Múzeum (1874), az Operaház (1884), a Kúria (1894) és az Országház (1897) dekorációs munkálataiban.

311 Than Mór (1828–1899) festő. Barabás Miklósnál és Bécsben tanult festészetet, majd külföldi tanulmányútra ment. Budapesten kívül Velencében, Firenzében és Triesztben élt és alkotott. Híres alkotásai a Lotz Károllyal közösen készített faliképek a Vigadóban, valamint a Nemzeti Múzeum lépcsőházának fríze.

312 A ferencvárosi templomban. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 10. 907.

313 Szent István napjára. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 12. 916.

314 A Szent-István-nap ünnepélyének. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 14. 925.

315 Egy díszokmány. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 15. 930.

316 Simor János. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 15. 931.

István-napi műkedvelő előadásról is.³¹⁷ A szent király ünnepe alkalmából megnyíló Deák-szoba a *Fővárosi Lapok* figyelmét sem kerülte el, és az erről szóló tudósítás egyúttal emlékeztetett az első magyar király és a szent jobb megtalálására, továbbá az esztergomi érsek által megszerzett Szent Gellért-ereklyére.³¹⁸

Az irodalmi újság a király születési napjának ötvenedik évfordulóján egy rövid tiszteletadási sorrendet közölt,³¹⁹ és ismét előhozta a főbb Szent István-napi látnivalókat a hozzájuk fűződő alapvető ismeretekkel együtt,³²⁰ majd az esztergomi érsek helyettesítéséről szóló értesülést pontosította.³²¹ Az uralkodói születésnap másnapján szép összefoglaló körképet adott a fővárosi rendezvény pompájáról, a vidéki és külföldi városokban lezajlott ünnepségsorozatról,³²² és végül érintette a Simor-féle iskolaalapítást.³²³ A Ferenc József személyét érintő hírek az augusztus 20-i lapszámban is többször felbukkannak, így az uralkodói évforduló alkalmából rendezett miniszterelnöki díszebéd,³²⁴ a főhadparancsnok tisztelgő lakomája,³²⁵ Simor János szegényadománya,³²⁶ a különösen nagy lelkesedéssel szervezett szegedi előkészületek,³²⁷ a kabineti iroda mulasztása a megkegyelmezések terén³²⁸ és más, külföldi városokban szervezett tisztelgések³²⁹ mind az ünnepi hírcsokor részét képezték.

Az irodalmi lap augusztus 20-át stílusosan egy Szent Istvánt köszöntő verssel üdvözölte. A költemény szerzője, Hiador a Szent Koronát mint a nemzet dicsőségének hordozóját ábrázolja:

317 Deésen. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 17. 936.

318 Szent István napján. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 17. 936.

319 Örömnapp. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 18. 939.

320 Szent István napján. uo.

321 Haynald bibornok. uo.

322 Király ö felsége születésnapjának. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 19. 943.

323 Simor János. uo.

324 A miniszterelnök. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 20. 948.

325 Bárá Edelsheim-Gyulay. uo.

326 Simor János. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 20. 949.

327 Szegeden. uo.

328 A királynak. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 20. 947.

329 A magyar király. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 20. 950.

„Drága királyunk, fenn! adj új fényt ősi hazádnak,
 És szent jobboldal régi határait óvd!
 Minden nemzetnek nagy nemzeti kincsei vannak,
 Itt, az ereklyék közt tündököl a korona.
 Gyémánt az – tisztán őrizd meg! – mit ha homály ér:
 Mennél messzebb hat, gyásza ezerte nagyobb,
 Mert benn nemcsak a kő, a gyémánt fénye sugárik:
 Benne a nemzetnek hajdani hire ragyog.”³³⁰

Az ünnepi programok kapcsán a szerkesztőség megosztotta értesülését a fővárosba érkező előkelőségekről,³³¹ és arról tájékoztatott, hogy az augusztus 20-i színházi hirdetések szerint aznap két vígjáték, egy-egy bohózat és dráma volt műsoron.³³² A színházi hírek között hosszan írt a szombathelyi megnyitóról,³³³ valamint Alt Jenny gyengének titulált vendégszerepléséről,³³⁴ és futólag kitért a dalárok országos találkozására is,³³⁵ majd beharangozott egy szeptemberi megemlékezést, amelynek keretében Virág Benedek³³⁶ költő, író és pap – a reformkor „éltes hazafijának” – tiszteletére szülőházán emléktáblát avatnak majd szeptemberben.³³⁷ A következő szám aprólékosan tudósított az augusztus 20-i forgatókönyv lezajlásáról: az ünnepnap kezdetét jelző ágyúsztól az egyházi szertartáson és körmeneten át a záró Te Deum kezdetű hálaadó énekig tartó eseménysorozatról, a fővárosba látogató vidékiekről és a megélenkülő kulturális életéről, valamint a kirándulásokról.³³⁸

330 [Jámbor Pál] Hiador: Szent István napján. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 20. 945.

331 Báró Vay Miklós. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 20. 948.

332 Nemzeti Színház.. Népszínház., Budai Színkör. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 20. 950.

333 A szombathelyi állandó színház. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 20. 948.

334 A nemzeti színházban. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 20. 947.

335 Kolosvártt. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 20. 949.

336 Virág Benedek (1754–1830) pálos szerzetes, pap, tanár, költő, műfordító, történétíró, a magyar ódaköltészet első mestere. A hazai szellemi élet aktív alakítója volt, részt vett 1779-ben megalakult Hazafiúi Magyar Társaság szervezésében.

337 A Virág-émlék. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 20. 947.

338 Szent István napját. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 22. 953.

„Az idő kedvezett, csak a déli órákban volt rövid ideig tartó eső, mely után azonban ismét kiderült az ég. Az utcákon, nyilvános helyeken már csütörtökön nagy számmal lehetett látni az ez alkalomra vidékről felrándult vendégeket, törül metszett alakokat, kik örömmel szemlélgettek szépülő fővárosunkat és sűrűn látogatták a színházakat, múzeumot s más látnivalókat. Az ünnep napján mára hajnali órákban ágyú- és zeneszó ébreszté fel a fővárosi lakosságot s hat óra után már sok ezernyi tömeg özönlött a várba a szent körmenetre. [...] Délután megteltek a zöldbeli kiránduló helyek a Margitszigetre, városligetbe, állatkertbe, a budai hegyekbe ezrivel özönlött a fővárosi és vidéki közönség. Jutott azonban, főképp a vidékiekből, estére a színházaknak is, melyekben nagy közönség előtt folytak az előadások.”

Az irodalmi napilap tájékoztatott az ezen a napon tartott egyetemes tanítógyűléséről és a telekkönyvvezetők éves közgyűléséről,³³⁹ továbbá a budai tanítónőképző intézet 1876-os évfolyamának találkozójáról.³⁴⁰ Később kisebb híradásokat közölt vidéki városokból,³⁴¹ az országszerte megrendezett hangulatos táncestélyekről,³⁴² valamint megosztotta olvasóival a bécsi és a Graz melletti tobelbadi magyarok magasztos és vidám ünneplését,³⁴³ majd pedig a párizsi magyarok jó hangulatú lakomájának leírását.³⁴⁴

Vallásos kötődésénél fogva a Szent István-i ünnep nagy figyelemmel kitüntetett alakja volt a szent misét szokás szerint celebráló bíboros, prímás, Simor János. Az érdeklődés az ünnepek lecsengése után is elkísérte személyét, így a hónap utolsó napjaiban megtudhatták az újság olvasói, hogy az esztergomi érsek visszatért a fővárosba,³⁴⁵ és hatvannyolcadik születésnapjára számos táv-

339 Gyűlések. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 22. 953–954.

340 Kedélyes találkozást. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 25. 963.

341 Pozsonyban., Miskolcraól. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 24. 960.

342 Szent-istvánnapi táncestélyek vidéken. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 26. 969.

343 Szent István ünnepét., A tobelbádi magyarok. uo.

344 Szent István ünnepe Párisban. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 27. 974.

345 Simor János. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 24. 959.

iratot kapott,³⁴⁶ majd pedig a szepesi püspöknél vendégeskedve Hegyaljára,³⁴⁷ majd Tátrafüredre kirándul,³⁴⁸ valamint azt is, hogy egy új primási palota építését tervezi, s az értesülés szerint már meg is bízta Ybl Miklóst³⁴⁹ a tervrajzok elkészítésével.³⁵⁰ Ez utóbbi részlet valótlannak bizonyult.³⁵¹ Augusztus végén avatták fel az érsek által alapított leányiskolát, amelynek berendezéséről és felszentelési szertartásáról, valamint az összegyűltek Simor Jánosnak címzett felkösztöntő táviratairól is beszámolt a tudósító.³⁵²

Az augusztus 20-i tájékoztatások sora a Képzőművészeti Társulattal kapcsolatos hírekkel zárult: Benczúr Gyula³⁵³ festőművész megküldte *Szent István keresztelése* című festményének rézkarcát a következő évi társulati műlaphoz,³⁵⁴ melyet a társulat illetmény gyanánt ajándékoz tagjainak,³⁵⁵ továbbá hogy a társulat a következő évben a korábbi öt helyett hét műlap adományozását tervezi.³⁵⁶ Az ünnepi híradások utözöngéit pedig a budavári palota építkezéseiről szóló egy-egy rövid beszámoló³⁵⁷ és a Nemzeti Múzeum augusztus 20-i látogatottságának háromnapi 13 880-as számadata képezte.³⁵⁸

A másik szemlézett kulturális sajtó, a *Vasárnapi Ujság* a *Fővárosi Lapok*kal szemben csak heti egyszer jelent meg, így az olvasó a kulturális életet érintő események utólagos összefoglalását és áttekintését várhatta tőle. E várakozásnak megfelelően a lap augusztusi híradásait a hónap jeles napjaihoz fűződő magyar és más népek hiedelmeiből való válogatással kezdte.³⁵⁹ Majd augusztus 20-ra készülve – ugyanúgy, mint a többi politikai és irodalmi lap – a *Vasárnapi Ujság*

346 Simor János. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 25. 963.

347 Simor János. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 26. 969.

348 Simor János. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 28. 978.

349 Ybl Miklós (1814–1891) építész, a 19. századi historizmus kiemelkedő alkotója.

350 Az építkezési kedv fővárosunkban. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 27. 973.

351 A primási új palota. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 29. 982.

352 A Simor-iskola fölszentelése. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 25. 963.

353 Benczúr Gyula (1844–1920) magyar festőművész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

354 A képzőművészeti társulat. uo.

355 A képzőművészeti társulat műlapja. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 26. 968.

356 A képzőművészeti társulat. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 28. 977.

357 A budai királyi palota. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 29. 981.

358 A nemzeti muzeumot. *Fővárosi Lapok*, 1880. augusztus 29. 982.

359 Augusztus hónapról. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. augusztus 8.) 32. sz. 532.

is beszámolt a hercegprimás ajándékba küldött kelyhéről³⁶⁰ és az ünnepi misén való helyettesítéséről,³⁶¹ valamint az állatkerti újításokról.³⁶² A hetilap szerkesztősége csupán egy vázlatos Szent István-napi ünneprendet közölt, s ehhez kapcsolódóan kitért arra, hogy dr. Balits Antal³⁶³ győri tanár fogja elmondani a budai helyőrségi templomban tartott magyar hitszónoklatot.³⁶⁴ Más újságokhoz hasonlóan írt a Nemzeti Múzeum nyitva tartásáról,³⁶⁵ majd gyűjteményének gyarapodásáról,³⁶⁶ a kolozsvári dalárhét programjáról³⁶⁷ és a szombathelyi színház megnyitásáról.³⁶⁸

A jeles napokat követő számaiban megemlékezett a király 50. születésnapjáról és az augusztus 20-i ünnepélyről, és bár mindkettő lefolyását érzékletes beszámolóban foglalta össze, az uralkodói évforduló leírásának mégis jóval nagyobb teret szentelt. A fellobogózott házak pompás látványa, a megdördülő ágyúk és a katonazenekar játéka indította ezt a napot, majd az istentisztelet és a tábori misével folytatódott. A budavári helyőrségi templomban tartott misén az ország prominens képviselői vettek részt, utána Tisza Kálmán miniszterelnök átvette a küldöttségek királynak címzett köszöntő feliratait, köztük a különösen díszes fővárosi üdvözlőlapot. A miniszterelnöki díszebéd után ágyúlövés zárta az ünnepséget, este pedig a színházak adtak díszelőadást.³⁶⁹

360 A primás ajándéka. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. augusztus 8.) 32. sz. 536.

361 Szent-István ünnepén. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. augusztus 8.) 32. sz. 536–537.

362 Az állatkert. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. augusztus 8.) 32. sz. 537.

363 Dr. Balits Antal (1840–1922) római katolikus pap és tanár. 1870-ben Bécsben teológiai doktorátust szerzett, majd a Győri Püspöki Papnevelő Intézetben és a Győri Királyi Jogakadémiaán is tanított. Az 1890-es évektől egyházi pályára lépett, amely során elnyerte a pápai prelátusi méltóságot.

364 Szent István ünnepén. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. augusztus 15.) 33. sz. 552.

365 A nemzeti muzeum gyűjteményei. uo.

366 A nemzeti muzeum. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. augusztus 22.) 34. sz. 569.; A nemzeti muzeumba. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. augusztus 29.) 35. sz. 585.

367 A kolozsvári dalárünnepélyre. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. augusztus 15.) 33. sz. 552.; Az országos dalárünnepély. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. augusztus 22.) 34. sz. 568–569.

368 A szombathelyi állandó színház megnyitása. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. augusztus 22.) 34. sz. 568.

369 A király születésének 50-ik évfordulóját. uo.

Szent István napjáról viszont csak a sokezernyi tarkálló tömeget és a körmenetet említette meg pár sorban.³⁷⁰

A szent király ünnepének utózőngéjeként a *Vasárnapi Újság* is tudósított Simor János abbéli szándékáról, hogy új érseki épületet emeltet a budai várban,³⁷¹ valamint a párizsi magyarok ünnepélyéről.³⁷² A *Fővárosi Lapokhoz* hasonlóan, bár némi késéssel a hetilap is hírül adta a Virág Benedek emlékére szervezett emléktábla-avató ünnepélyt, és kiemelte a Virág-alapítvány célkitűzését, „hogy a tabáni iskolákban oly szláv vagy német származású gyermekek jutalomdíjakat nyernek, kik a magyar nyelvben leginkább haladtak”.³⁷³ Az újság hasábjain helyet kapott az a nemzeti büszkeségre okot adó értesülés is, amely a Felvidéken erősödő magyarosodási folyamatra mutatott rá, hiszen a helyi magyar újság a német lapokénál jóval magasabb példányszámban kerül értékesítésre.³⁷⁴

Összegzés

Az 1880-as év augusztus 20-ájához kapcsolódó sajtótudósítások nem szorítkoztak az államalapítás évfordulójának ünnepnapjára, annak előkészületeire és kiemelésére. Kitüntetett figyelem jutott a Szent István-nap középpontjában álló hercegprímás személyének és az augusztus 20-ra időzített egyéb civil és kulturális eseményeknek. A korábbi évek másik meghatározó személyisége, Ipolyi Arnold püspök ebben az évben némileg háttérbe szorult a lapok hasábjain. Elmaradt az egyes programok látogatottsága, a fürdővárosok multságairól szóló levelek vagy a Magyar Történelmi Társulat éves közgyűlésének megnyitó beszéde Ipolyi Arnoldtól, valamint a történelmi tanácskozások ismertetése. A hosszas és átfogó tudósi szónoklatban a több évszázados múltból levezetett időszerű célok és feladatok kerültek megfogalmazásra, s ezért 1876-tól az újságok támogató figyelemmel kísérték az irányadó gondolatokat, amelyek alaphangját

370 Szent-István ünnepét. uo.

371 Primási palota Budán. *Vasárnapi Újság*, 27. (1880. augusztus 29.) 35. sz. 585.

372 Szent-István-ünnep Párisban. uo.

373 A Virág-emlék. uo.

374 A magyar és német lapok Pozsonyban. *Vasárnapi Újság*, 27. (1880. augusztus 29.) 35. sz. 584–585.

a Szent István-i örökséget megjelenítő fényes ünnepség adta meg. Ebben az évben a Magyar Történelmi Társulat éves közgyűlésének elmaradása miatt az ott szokás szerint elhangzó hazafias eszmefuttatásokat kénytelen volt nélkülözni a közélet, s az így keletkező űrt a dalárda- és a tűzoltórendezvények szónoklataiból a nemzeti értékeket megjelenítő gondolatok tolmácsolásával töltötték ki a szerkesztők. Továbbá a nyár végén is sűrűbben előforduló lósporthírek már egyre inkább a következő évi Szent István-napi lóversenyek felé mutattak.

Az államalapító ünnepét megelőzte Ferenc József születésnapja, 1880-ban ráadásul az ötvenedik jubileumot ülték, így a szokásosnál fényesebb keretek között zajlottak a megemlékezések. Az uralkodói évforduló kapcsán Ferenc József mint az alkotmányosság, az állam fundamentumának őrzője – s nem mint a szabadságharcot vérbe fojtó zsarnok – jelent meg a sajtóban. A szerkesztőségek alapállását meghatározta az a fontos körülmény, hogy akkorra már a működőképes állam keretei kialakultak, amelynek hatékonyságára egyik legszembe-tűnőbb példa az árvízkatasztrófa utáni Szeged újjáépítése volt. Tehát a korabeli kortársak mindegyike között közmegegyezés uralkodott a tekintetben, hogy a fennálló rendet – az alkotmányt és az ezt biztosító király személyét – tiszteletben tartva törekedjenek a kívánt jövő felé. A királyi születésnap és a Szent István-nap rendezvényei elkülönültek, ám mivel mindkettő nemzeti ünnep volt, és egyaránt képviselték az államot, ezért a méltatásokban és megemlékezésekben voltak egymást átfedő gondolatok, s bár látszólag összekapcsolódott a két esemény, valójában azonban csak érintkeztek egymással. Mindkét évfordulónak megvolt a saját rítusa, és nem homályosították el egymás jelentőségét. A sajtótudósítások alapján akkor mosódott egybe a két ünnep, amikor rendszerint a vidéki megmozdulások egybekötődtek esti vigassággal, vagy főként a Monarchia fürdőhelyein rendezett multságok alkalmával a magyar vendégek kedvéért tartottak emelkedett megemlékezést is.

A *Pesti Napló* középutassága abban is kifejezésre jutott, hogy mindkét jeles napot vezércikkben üdvözölte, valamint Ausztria és Magyarország elválaszthatatlanságának szükségességét hangsúlyozta. A *Hon* szokásához híven idejekorán tájékoztatta olvasóit a várható eseményekről, és részletesen beszámolt a nemzeti ünnepekről, a korábbiaktól eltérően azonban a Szent István-nap elmúltával alig tért vissza az eseményekre. Az ellenzéki *Egyetértés*ben csak az uralko-

dó születésnapját követő napon jelent meg vezércikk az uralkodót éltetve, ám a kormányt erősen elmarasztalva. Az újság kritikus hangnemének megfelelően az alkotmányosság és a függetlenség volt a két közvetített vezérgondolat.

Az irodalmi újságok közül a *Fővárosi Lapok* az ünnepi tudósításokat és az ahhoz kapcsolódó kulturális híreket nemzeti értékeket tartalmazó írásokkal fűszerezte, és a két jeles napot egymással párhuzamosan tárgyalta. A *Vasárnapi Ujság* viszont alig szentelt figyelmet az államalapítás ünnepének, míg az uralkodó születésnapjával terjedelmesebben foglalkozott. A kulturális sajtó az ünnepekhez kapcsolódó ismeretek, tények és történetek bemutatásával nemcsak olvasói látókörét szélesítette, de egyúttal megteremtette a nemzeti ünneppel való azonosulás érzelmi hátterét is.

Edit Fabó – Andrea Bacher-Tuli: 20 August in 1880

ABSTRACT: The circumstances surrounding the celebration of August 20 in 1880 were different from those of the past. One of the most significant factors was that the anniversary of the founder of the state on 20 August was preceded by the 50th birthday of Emperor Franz Joseph on 18 August. The imperial birthday was also a public holiday, and the celebrations were held in a more restricted, aristocratic, formal setting, away from the public. The jubilee occasion, however, called for more spectacular gestures, so the press of the time – regardless of party affiliation – praised the monarch – who had once ruthlessly repressed the 1848–1849 revolution and war of independence – as the guardian of constitutional order. However, the growing attention given to horse racing at the end of the summer was a sign that the races were to become part of the events of 20 August.

In keeping with the central stance of the *Pesti Napló*, the political daily hailed both days in an editorial and stressed the need for Austria and Hungary to be inseparable. As usual, *A Hon* informed its readers well in advance of the expected events and reported in detail on the national holidays, but after St. Stephen's Day had passed, it hardly revisited the events. In the opposition paper *Egyetértés*, an editorial celebrating the monarch appeared only the day after the monarch's birthday, but in addition to its government-critical tone, it focused on constitutionalism and independence. Among the literary newspapers, the

Fővárosi Lapok spiced up its coverage of the celebrations and related cultural news with articles on national values, and covered the two days in parallel. The *Vasárnapi Ujság*, on the other hand, devoted little attention to the founding of the state, while the monarch's birthday was covered more extensively. By presenting the information, facts and stories associated with the celebrations, the cultural press not only broadened the horizons of its readers, but also created an emotional background for the identification with the national holiday.

There were overlapping ideas in the tributes and commemorations, and although the two events seemed to be linked, they were in fact only tangential. Each anniversary had its own rite and did not obscure the significance of the other.

KEYWORDS: birthday of Franz Joseph, constitutional order, St. Stephen's Day, various celebrations, horse race